

Nr 45.

Av herr **Lindberg** i Umeå, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 61, angående ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad.

I anslutning till ett i statsverksproposition till 1939 års riksdag gjort förslag om anvisande av medel till byggande av två kustförsvarsfartyg tillät jag mig i en motion erinra om de utredningar som verkställdes inom 1930 års försvarskommission i frågan om ersättningsbyggnad för flottan, varvid jag sammanfattningsvis framhöll, att utredningarna givit vid handen, »att en fientlig stormakt kan, med insättande av sina flygstridskrafter, sänka Sverige-skeppen utan att hindras av det luftvärn flottan kan prestera eller av det jaktflyg som kan utnyttjas för flottans skydd». Motionen utmynnade i en hemställan, att riksdagen, innan ett positivt beslut fattades om byggande av nya artillerifartyg, erhåller tillfredsställande verifikation på, att de av 1930 års försvarskommission verkställda utredningarna icke längre äro hållbara. Motionen lämnades av riksdagen utan avseende och det av Kungl. Maj:t begärda anslaget för byggande av två kustförsvarsfartyg beviljades av riksdagen. Något fartygsbygge i enlighet med detta beslut har dock icke påbörjats.

I proposition nr 61 till nu pågående riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit att till flottans ersättningsbyggnad måtte anvisas ett reservationsanslag av 31,800,000 kronor, varav 20,000,000 kronor avses för två kryssare, vilka beräknas komma att kosta tillsammans minst 100,000,000 kronor. Av propositionen framgår att de föreslagna kryssarna i fråga om slagkraft icke kunna jämföras med de 1939 beslutade kustförsvarsfartygen men äro dessa överlägsna i fråga om fart och eldhastighet. De äro emellertid — ehuru detta icke utsäges i propositionen — avgjort underlägsna kustförsvarsfartygen i fråga om motståndskraft mot flygbomber och flygtorpeder.

Det måste vara av största vikt, att det före ett riksdagens positiva beslut i frågan blir klarlagt om det över huvud taget är väl använda pengar att tillföra flottan fartyg av den typ varom nu är fråga. I den mån de av försvarskommissionen verkställda utredningarna fortfarande äga giltighet behöver i detta avseende ingen tvekan uppstå därom, att kryssarna icke böra byggas.

Försvarskommissionens utredning lämnade i fråga om grundlighet ingenting övrigt att önska. Vid dess utförande medverkade framstående sjöstrategisk och marinteknisk, flygstrategisk och flygteknisk, matematisk, ingenjörsvetenskaplig och överhuvud taget all sakkunskap, som på detta område kunde uppbringas. Efter månadslånga överläggningar, sträckande sig över fyra år, varvid försvarskommissionen även erhöll del av resultaten vid utförda praktiska bombfällningsförsök, sammanfattade kommissionen sin åsikt i bland annat följande uttalanden:

»Även om de skäl för ett visst utökande av fartygsbeståndet, som av den sjömilitära sakkunskapen framförts, icke kunna fränkännas betydelse, hävdar likväl försvarskommissionen på grund av det anförda och då det nödvändiga måste sättas framför det önskvärda, att ett bibehållande tills vidare av flottans nuvarande fartygsbestånd bäst motsvarar lägets krav. Vissa moderniseringsåtgärder å pansarskeppen, omfattande främst en förstärkning av luftvärnsbeväpningen, synas dock lämpligen böra utföras. Ersättningsbyggnad torde böra ske endast av jagare och undervattensbåtar. Härvid synes emellertid någon ökning av undervattensbåtbeståndet ändamålsenlig. Med en dylik anordning torde i varje fall lösandet av flottans primära försvarsuppgifter bliva säkrat ävensom vissa nödvändiga åtgärder för handelsskydd kunna vidtagas.»

»För lösandet av de uppgifter, som enligt det föregående ansetts böra tillkomma flottan, synes enligt kommissionens mening en pansarbåtsdivision icke vara oundgängligen nödvändig, utan dessa uppgifter torde i erforderlig utsträckning kunna lösas genom lätta sjöstridskrafter såsom jagare och undervattensbåtar m. m. i samverkan med marina flygstridskrafter. Vad speciellt beträffar avvärjande av invasion över havet, minskas, såsom även torde framgå av vad som anförts i avdelning III, betydelsen av artillerifartygs medverkan i och med tillkomsten av de föreslagna operativa flygstridskrafterna, vilka förena stor slagkraft med snabbhet och praktiskt taget obegränsad rörelsefrihet.

Från dessa utgångspunkter kommer kommissionen fördenskull till den uppfattningen, att någon nybyggnad av *pansarskepp* icke bör ske. I detta sammanhang vill kommissionen betona, att en flotta med ett fåtal pansarskepp, vilka vid inträffad förlust i krig icke kunna ersättas, med största sannolikhet endast kan hava den betydelsen, att en viss fördröjning i ett anfallsföretags igångsättande kommer att åstadkommas, i de fall då en svensk pansarbåtsdivision kan utgöra ett hinder för företaget. Många skäl tala för att denna fördröjning kan bliva kortvarig. I varje fall är fördröjningens längd helt oberäknelig. Ehuru väl tillvaron av en pansarbåtsdivision kan anses för flottan underlätta lösandet av de uppgifter, som i det föregående angivits, synas med hänsyn till angivna omständigheter de med pansarbåtsdivisionens förnyande förenade kostnaderna icke stå i rimlig proportion till de angivna fördelarna, särskilt som de medel, som kunna anvisas till försvaret, av ekonomiska hänsyn måste bliva begränsade.»

Det utredningsmaterial, på vilket försvarskommissionen grundade sina omdömen, är i betydande utsträckning av hemlig natur och en motionär är därför urständsat att anföra utdrag ur detta material. Under den offentliga diskussionen åren 1934—1936 framträdde emellertid ett flertal sakkunniga militärer, vilka medverkat i försvarskommissionens utredningar, och meddelade sina synpunkter i förevarande fråga. Enligt deras uppfattning hade på grund av den flygtekniska utvecklingen såväl de nuvarande pansarskeppen som nya artillerifartyg av motsvarande storleksordning avsevärt förlorat i stridsvärde i innanhav sådana som Östersjön och Bottniska viken, varför

dylika fartyg icke vidare borde nybyggas i vårt land. Som stöd för denna mening åberopades bland annat följande skäl:

Sjöstridskrafter kunna i Östersjön och Bottniska viken icke såsom flygstridskrafterna taga sin tillflykt till tryggade basområden, belägna utanför de fiendliga flygstridskrafternas aktionsradie. De äro tvärtom hänvisade till att under både operationer och vila vistas inom nära fienden varande delar av ett lands territorium och kringliggande vatten. Sjöstridskrafterna hava icke heller det skylande tak över sig, som skogen i många fall utgör för lantstridskrafterna. I varje fall gäller detta de större, djupgående fartygen. De mindre, grundgående övervattensfartygen kunna däremot i vissa fall genom ankring utefter bergvägg m. fl. åtgärder försvåra upptäckt från luften. Jämfört med lantstridskrafterna hava sjöstridskrafterna däremot fördelen av att kunna röra sig med större hastighet, vilket visserligen icke medför möjligheter att undandra sig flyganfall, men som dock i viss mån minskar träffsannolikheten med bomber, d. v. s. en ökad bombinsats blir erforderlig. Fartygens pansar medför även, att väsentligt tyngre bomber krävas än de, som användas mot flyg- och lantstridskrafter. Sjöstridskrafterna hava å andra sidan icke samma möjligheter att sprida stridsmedlen som lant- och flygstridskrafterna. Visserligen kunna måhända under vissa förhållanden de olika fartygen under vila förläggas i olika delar av ett skärgårdsområde, men det enskilda fartyget förblir under alla förhållanden en odelbar enhet. Särskilt betydelsefullt synes detta förhållande vara, om sjöstridskrafternas stridsmedel till en väsentlig del äro inneslutna i ett fåtal stora fartyg, vilka icke kunna döljas och vilka kräva ett relativt litet antal fälda bomber för att bliva träffade.

Möjligheten att ordna jaktskydd för sjöstridskrafterna begränsas av målens läge vid eller utanför kusten. Den tid, som står till buds för ett jaktförband, avdelat till skydd för flottan, att starta och taga höjd, är nämligen i de flesta fall icke tillräcklig för att medgiva ett ingripande mot fiendliga flyganfall, som kunna beräknas bli upptäckta först ett fåtal minuter innan de nå fram över svenska flottans olika bakre relativt indragna ankarplatser.

Vad skyddet medelst luftvärn beträffar kan den svenska flottan utveckla en aktningvärd luftvärnseffekt. Om hela flottan är samlad på en ankarplats, kunna anfall av *mindre* flygstyrkor avvärjas. Ju större spridning flottans fartyg erhåller, desto mindre blir luftvärnseffekten. Det enskilda fartygets luftvärnseffekt är för ringa för att kunna avvisa flyganfall med åtföljande fartygsskador från till och med förhållandevis ringa flygstyrkor.

Dessa uttalanden av militära sakkunniga gjordes 1935 och hade avseende på då rådande förhållanden. Sedan dess torde försvarsmedlen mot luftangrepp hava utvecklats. Luftvärnsartilleriet lär sålunda hava erhållit väsentligt ökad kapacitet. Vid nybyggnad av fartyg räknar man givetvis också med ett mot flygbomber starkare pansarskydd. Jämsides härmed torde emellertid flygbombens genomslagskraft hava ökat.

Den kritik som av försvarskommissionen riktades mot förslaget att i vårt land nybygga artillerifartyg av Sverige-typen kan i huvudsak överföras till

det nu föreliggande förslaget om byggande av två nya kryssare. Den större snabbhet dessa fartyg äga uppväger icke nackdelen av att de ha ett svagare pansar än de 1939 föreslagna artillerifartygen. Dessa beräknades bli skyddade i sina vitala delar mot 20,3 centimeters projektiler och 250 kilograms pansarbomber vid fällning på höjder även över 3,000 meter. Det framgår icke av nu föreliggande proposition hur kraftigt pansarskydd, som är beräknat för de föreslagna kryssarna, men det är uppenbart — på grund bland annat av den höga fart de skola erhålla — att detta skydd icke blir tillräckligt mot flygbomber av väsentligt mindre vikt än 250 kilogram. Man torde därför kunna våga ett påstående, att kryssarna kunna sänkas vid fullträff av flygbomber av en storlek som fientliga lätta bombflygplan kunna bära från baser på andra sidan vårt land omgivande vatten till vilken punkt som helst inom svenska farvatten.

Då så är förhållandet synes det mig vara oförenligt med både ekonomisk omtanke och kravet på militär effektivitet i de försvarsmedel som anskaffas att nu igångsätta nybyggnad av kryssare.

Visserligen har den ekonomiska synpunkten hittills helt och hållet fått träda i bakgrunden när det varit fråga om anslag till försvarsväsendet. Man må emellertid besinna att det finns en gräns för vårt lands ekonomiska förmåga och att vårt försvarsproblem inrymmer även andra element än rent militära. Det är oförsvarligt att för militära ändamål i så hög grad botten-skrapa landets resurser, att medel komma att saknas för angelägna civila uppgifter, vilkas tillgodoseende är en nödvändig förutsättning för vidmakthållande av den nu rådande nationella enigheten och samförståndsviljan.

Även från deras sida, som äro villiga att bringa de allra största offer för det militära försvaret, är det givetvis ett önskemål, att pengarna användas på sådant sätt, att största militära effektivitet uppnås. Det är även för lekmannen möjligt att fastslå, att 100 miljoner kronor omsatta i flygplan måste ge ofantligt mycket större militär effekt än samma belopp använt till två kryssare. De hittills under det pågående kriget gjorda erfarenheterna — senast händelserna i den italienska krigshamnen Taranto — bestyrka till full evidens denna åsikt. Man nödgas även sätta i fråga, om det i nuvarande läge är klok försvarspolitik att binda avsevärda penningbelopp i försvarsmedel, som kunna erhållas först om tre år, i all synnerhet som därav följer att en större återhållsamhet än eljest vore nödvändig måste iakttagas på områden, där avsevärt snabbare praktiska resultat kunna vinnas.

På grund av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig yrka,

att riksdagen beslutar avslå Kungl. Maj:t förslag om anvisande av medel för byggande av två kryssare.

Stockholm i november 1940.

Elof Lindberg.